

Det store filosofiske eksperiment

Filosoffer skal op af lænestolen og ud af elfenbenstårnet. En ny bevægelse af unge filosoffer kræver, at man tjekker sine dybe ideer og koncepter med eksperimenter fra det virkelige liv.

FILOSOFI

Af Robin Engelhardt roe@ing.dk

Det klassiske billede på, hvordan en filosof arbejder, er sådan her: Han (ja, det er en han) sidder i en øreklapstol og ryger pipe. Af og til skriver han et par dybe tanker ned i sin notesbog, resten af tiden sover han. Det hænder, at han pludselig vågner og udbryder: »Jeg paffer på min pipe, altså er jeg!« (eller noget lignende), hvorefter han vender sig trætt i sin tyndslidte siddefold og lukker øjnene igen.

Karikaturen er uretfærdig, men indeholder et gran af sandhed. De etablerede filosofiske skoler på universiteterne har en forkærlighed for abstraktion, for konceptet. Logik og rationalitet er konge. Og når man vil sige noget om verden, så er dens repræsentation i centrum, dens sprog, og ikke verden selv, hvilket ikke sjældent har ført til, at data fra det virkelige liv er blevet betragtet som output, ikke som input.

Den brændende stol

Sådan skal det ikke være mere, mener en ny skole. Filosoffer fra før år 1800 som John Locke, René Descartes og David Hume, selv de gamle grækere, anså filosofi som en kombination af idé og eksperiment. Og sådan burde det være igen. Det nye kuld af filosoffer kalder deres arbejde for eksperimentel filosofi, 'X-Phi'. Og de har en brændende lænestol som deres provokerende emblem.

Nu skal man altid være på vagt over for avisartikler, der oversælger en ny trend som revolution. X-Phi gør ikke

Selv de gamle grækere anså filosofi som en kombination af idé og eksperiment. Og sådan burde det være igen. Det nye kuld af filosoffer kalder deres arbejde for eksperimentel filosofi, 'X-Phi'. Og de har en brændende lænestol som deres provokerende emblem.

almindeligt filosofisk arbejde overflødig. Det eneste det gør, er at hjælpe til med at finde ud af, hvad mennesker tror på, og hvordan de reagerer i bestemte situationer. X-Phi ligger tæt op ad nye forskningsfelter som hjerneforskning, adfærdspsykologi og neuroøkonomi, og kan derfor fungere som et vigtigt realitetstjek for mange langhårede filosofiske koncepter.

For eksempel har forholdet mellem en ydre virkelighed og hjernens konstruktion af denne virkelighed altid været et vigtigt filosofisk tema. Men det kan nu suppleres med meget mere specifikke eksperimenter. I den nye udgave af Annals of Neurology fortæller Asaid Khateb fra Universitetshospitalet i Genève for eksempel om patienter med fantomsmerter, der med deres ikke-eksisterende arme kan kradse sig i hovedet – og få det til at holde op med at klø.

Se, det er den slags opdagelser, som er interessante for en eksperimentel filosof.

Ganz andere Methoden

X-Phi tilbyder et timeligt metode-skift: Redskaberne er ikke pipe og øreklapstol men MR-scannere, google stats og spørgeskemaer. Kollegerne er hjerneforskere, læger og programrør. Nogle af de første resultater viser nemlig, at der kan være uhyre stor forskel mellem menneskers kulturelle forudsætninger – og dermed deres moralske habitus. Hvad en Oxford-professor opfatter som rigtigt, kan være lodret forkert for en professor fra Tokyo. Introspektion skal derfor beriges af observation. Og intuition kan lære af sammenligning.

Tag det klassiske problem omkring den frie vilje. I stedet for at tænke sig til endnu en filosofisk position som kan navigere mellem kausalitet, determinisme og det frie moralske valg, har Joshua Knobe fra Princeton sam-

men med filosofen Shaun Nichols udformet et simpelt spørgeskema. Ikke overraskende viser det sig, at vi i overvejende grad er 'kompatibilister', dvs. at vi mener at være frie til at vælge, på trods af at vores handlinger måtte være kausalt determinerede. Mere specifikt viser det sig, at der eksisterer en direkte afhængighed mellem følelsen af moralsk ansvar for en handling, og handlingens afstand til egne emotioner.

Spurgt ad, om man er moralsk ansvarlig for egne handlinger i et fuldkomment deterministisk univers vil de fleste svare nej. Men spurgt ad, om Jørgens sidespring med sekretæren er moralsk forkasteligt, er svaret ja. Knobe og Nichols forklarer fænomenet som en 'affektiv påvirkning' der gør, at vores evne til logisk ræsonnement forstyrres af emotionelle impulser og sociale normer.

I et andet eksperiment har Neil Levy fra Oxford undersøgt det underlige paradoks i, at det for mange er moralsk forkasteligt at manipulere vores hjerne, f.eks. med psykodeliske svampe eller andre stoffer, mens det er o.k. at ændre kroppen – f.eks. med nye bryster eller tatoveringer. Ifølge Levy skyldes paradokset, at de fleste af os er naive dualister – at vi adskiller krop og ånd, hvor kroppen får en underordnet (og uren) rolle i forhold til den ophøjede (rene) ånd.

Ikke bare et lune

Der er mange unge forskere som strømmer til feltet. De har deres egen blog og har lagt en video af en brændende øreklapstol på youtube. Det engelske magasin Prospect skrev for nylig en meget positiv artikel om bevægelsen, mens andre er mere kritiske. I en stor artikel i online magasinet Slate skrev filosofen David Velleman fra New York University f.eks. at X-Phi blot var et nyt fi-

lososofisk lune, brovtende og uden nye indsigter.

Det bestrider X-Philerner. Som eksempler på vigtige nye filosofiske erkendelser tæller de Jonathan Haidts opdagelse i 1993 af, at lavindkomstgrupper dommer harmløse men ulækre handlinger som moralsk anstødelige, mens grupper med høj indkomst ikke gør det. De krediterer også Edouard Machery fra Sorbonne for at vise, at semantisk intuition a la Frege ikke er universel, men primært kulturelt bestemt, hvilket har skabt en del røre blandt de analytiske filosoffer på institutterne.

Et tredje meget diskuteret eksempel på nye opdagelser fra X-Phi er asymmetrien af intentionalitet: Bestyrelsesformand Andersen får at vide, at et nyt projekt vil give overskud men skade miljøet, og han siger: »Jeg er ligeglad med miljøet. Lad os komme i gang!« Et andet sted får bestyrelsesformand Bertelsen at vide, at et nyt projekt vil give overskud og hjælpe miljøet, og han siger: »Jeg er ligeglad med at hjælpe miljøet. Lad os øge vores profit!«

Mens Andersen normalt vil blive betragtet som en, der med vilje skader miljøet (82 pct.), vil Bertelsen ikke blive betragtet som en, der med vilje hjælper miljøet (23 pct.). Det er underligt. Ifølge Joshua Knobe er filosofernes koncept om intentionalitet altså ikke uafhængigt af præformede moralske domme.

Kritikerne har selvfølgelig ret i, at en undersøgelse af, hvad folk synes er rigtigt og forkert, eller en afstemning om hvorvidt universet er deterministisk eller ej, ikke indeholder megen filosofi a priori. Men på den anden side kan det ikke være skidt at vide noget om, hvordan mennesker forstår deres verden og hinanden, hvordan deres hjerne er skruet sammen, og hvordan forskellige sociale normer farver deres filosofi. ■

Foto: Anne Mie Dreves

META SCIENCE

Af Theresa Schilhab
Ph.d., forskningsleder,
Cognition and
Neuroscience Unit, DPU
redaktion@ing.dk

De udvalgte

CHARLES DARWIN blev født 12. februar 1809. 2009 er derfor 200-året for Darwins fødsel, men også 150-året for udgivelsen af 'Arternes oprindelse'. Med den udgivelse døde gud som bekendt, hvilket er grunden til, at 'mod-ideen' om intelligent design især trives i kredse, der fastholder, at rygterne om guds død er stærkt overdrevne.

IFØLGE DEN teoretiske biolog Anders Frøslev Jensen er Darwins evolutionsteori inspireret af såvel samfundsforskeren Thomas Malthus' befolkningslære og økonomen Adam Smiths erhvervsliberalisme som af Isaac Newtons eksemplariske atomistiske analyse af solsystemet. I den idehistoriske udlægning har evolutionsteorien taget farve af fortidens teorier i en sådan grad, at evolutionsteorien slet ikke ville have været, hvis ikke bl.a. Newtons gravitationsteori var gået forud. Darwins rejse med Beagle til f.eks. Galapagos, der åbenbarede en endeløs biologisk diversitet, anses for at være endnu en inspirationskilde.

IDET LYS bliver de netop offentliggjorte detaljer om Darwins studietid og ikke mindst forbrug under opholdet på

Christ' College i Cambridge spændende. En ting er, at Darwins tænkning var under indflydelse af Newtons eksemplarisk naturvidenskabelige teori og Galapagos' biologiske mangfoldighed. En anden ting er, om man kan udlede den vordende naturforskers senere genialitet af den unge Darwins økonomiske opgørelser? Ifølge optegnelserne, som er blevet offentliggjort på <http://darwinonline.org.uk> havde Darwin både ansat en skopudser, opvasker, skrædder, barber, hattemager, sengereder, portner, glarmester og en 'pejsevogter' til at passe sin ild. Darwin boede desuden i de dyreste lokaler tilgængelige for en af sin rang. Han betalte for ekstra grøntsager og ost til sine måltider. Alt betalt af Darwins bemidlede far, lægen Robert Darwin.

Forelæsningerne bestod i to morgenlektioner i enten matematik eller klassiske studier. Derfor var der masser af tid til at socialisere, gå på jagt, samle biller eller studere.

ER DET, FORDI Darwins flamboyante livsstil er slående forskellig fra de vilkår, der gælder for nutidens studerende (og forskere), at billedet af hans studenterliv er interessant? Darwins 100 medstuderende delte skæbne med ham og tilhørte derfor også de udvalgte. Eller er det, fordi den prangende levevis går på tværs af intuitionen om, at store videnskabelige ideer har rødder i passion? At videnskabelige ideer, der har format til at holde i flere århundreder er vokset frem på trods! Den modvind, evolutionsteorien atter befinder sig i, stempler den som rebelsk. Det gør teorien tiltrækkende, at den har fanatiske modstandere, der vil bekæmpe den. Ligesom det gælder for kunsten, er videnskabeligt oprør og originalitet svært at forene med det materielle selvbjergede.

NU SKABTE Darwin ikke evolutionsteorien mellem sit 19. og 22. år. Måske var det endda på grund af afsmag for det søde studenterliv, at Darwin på mønstrede Beagle og siden fandt på sin teori? Videnskabelige ideer har mange inspirationskilder. En ting er sikkert; det kan ikke på forhånd afgøres, hvilke ideer eftertiden slager og hvilke der får stjernestatus eller hvilke videnskabsfolk, der leverer varen. Den naturlige udvælgelse af videnskabelige teorier går på teoriernes og ikke på, hvem der har fået dem. ■